

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні в Україні спостерігаємо зацікавлення богослов'ям та його суміжними дисциплінами, зокрема біблістикою. За останні два десятиліття багато молодих богословів здобули вищі вчені ступені в найкращих західноєвропейських університетах, і багато з них повернулися працювати в Україну. З ініціативи Філософсько-богословського факультету 19-20 вересня 2013 року в Українському католицькому університеті за фінансової підтримки фонду Джеймса Темертея в УКУ для біблійних досліджень відбулася міжнародна наукова конференція «Біблійні дослідження, Захід і Схід: підходи, виклики та перспективи», ставши доброю нагодою для зустрічі авторитетних дослідників і тих, хто лише починає займатися біблійними студіями.

Організатори цієї конференції мали за мету розглянути й обговорити сучасний стан біблійних досліджень як в Україні, так і за кордоном, створивши таким чином середовище плідного діалогу між українськими і закордонними фахівцями для обговорення актуальних проблем досліджень, інтерпретацій та викликів у сфері сучасної біблістики. Конференція послужила платформою для академічного спілкування між чільними науковцями і молодими фахівцями Східної Європи – отож тут зустрілися «джерела» і ті, хто їх цитує. Вона стала нагодою для дослідників представити своє бачення певних питань та окреслити перспективи біблійних студій в Україні. Особливістю конференції був її екуменічний характер. З огляду на спільну патристично-літургійну спадщину тлумачення Святого Письма у православних і східно-католицьких Церквах, дослідження у цій царині біблійного богослов'я мають перспективу знайти свій *Sitz-im-Leben* у відновлених богословських інституціях України.

Учасники конференції працювали у трьох секціях. У першій – «Сучасні методи та підходи в біблістиці» – було проаналізовано й обговорено зміни, що сталися у сфері біблійних досліджень за останні 50-60 років; окреслено виклики і перспективи розвитку біблістики в Україні зокрема. Особливу увагу було звернуто на міждисциплінарні підходи

та герменевтичні методи у східній і західній традиціях. У другій секції – «Юдейський контекст Нового Завіту» – учасники мали нагоду зануритися в історію і традиції Ізраїля, розглянути значення основних символів його релігійної та культурної ідентичності, обговорити соціальний та політичний контекст. Такі обговорення дозволять віднайти адекватні шляхи і ключі для глибшого розуміння діяльності та вчення Ісуса Христа. У третій секції – «Єврейський та грецький тексти Біблії» – продискутовано значення Септуагінти для відтворення оригінального єврейського тексту Старого Завіту. Була нагода обговорити зв'язок між цими двома біблійними текстами та їх богослов'я.

Пропоноване вашій увазі видання є збірником матеріалів цієї міжнародної конференції. До нього ввійшла більшість доповідей учасників. Перед вами п'ятнадцять наукових текстів авторів зі США, Італії, Ізраїлю, Німеччини, Греції, Словаччини, Білорусії та України. Слід зазначити, що ця колекція відображає сучасний стан біблійних досліджень, зокрема в Україні.

Перший розділ – «Єврейський і грецький тексти Біблії» – розпочинається актуальною статтею чільного кумраніста *Емануеля Това* про значення і вплив віднайдених сувоїв з-над Мертвого моря для дослідження тексту Святого Письма. *Рафаїл Турконяк* у статті «Острозька Біблія на тлі модерних наукових видань» описує етапи і труднощі на шляху сучасного дослідження Острозької Біблії (1581); висвітлює історичні та культурні фактори, що вплинули на формування тексту Острозької Біблії. Щобільше, автор доводить вплив Острозької Біблії на творення інших слов'янських перекладів, зокрема й Єлизаветинської Біблії (1751), яку сьогодні вважають канонічним російським текстом. Беручи до уваги нові підходи в дослідженні історичних книг, зокрема соціальне дослідження пам'яті та нові лінгвістичні теорії, *Петер Дубовскі* пропонує проаналізувати історичні книги Старого Завіту крізь призму історіографічних досліджень. *Володимир Лукін* розповідає, які геополітичні та соціорелігійні фактори вплинули на перекладачів Септуагінти для перекладу єврейського вислову *מְלָכָה כְּהֵנִיךְ* як «царство священників» у Вх 19:6а. Завершує цей розділ стаття *Галини Теслюк* «Кумранський псалом 151 (11QPs^a 28.3-14): до питання текстуальної та канонічної проблематики», в якій авторка аналізує єврейський текст Псалма 151, його літературний жанр і богословську тематику.

Другий розділ – «Юдейський контекст Нового Завіту» – розпочинається статтею *Райнгарда Нойдекера* «Шлюб і розлучення: фарисеї та Ісус у контексті ранньої равинської літератури». Дослідник аналізує текст Євангелія від Матея 5:27-32, зіставляючи його з текстами равинської

літератури для глибшого богословського дослідження новозавітної теми перелюбу і розлучення. *Павлос Васіліадіс* у своєму дослідженні робить спробу пояснити причини та наслідки зникнення традиції вимовляння найсвятішого імені Божого (тетраграми) в елліністичному юдаїзмі та первісному християнстві. У статті «Віддати Богові належне поклоніння: Ісус і Єрусалимський храм» *Любов Дубковецька* аналізує ставлення Ісуса Христа до храмового культу в контексті сучасних Йому протихрамових рухів. Завершується розділ статтею *Мітчела Ессвайна*, в якій автор розглядає розвиток традиції розповіді про жертвування Ісаака в юдаїзмі і використання цієї традиції в Євангелії від Йоана.

Третій розділ – «Сучасні методи та підходи в біблістиці» – зосереджений на розмаїтті методів і підходів у дослідженні Святого Письма. Відкриває цей розділ стаття *Юрія Щурка* «Вибрані аспекти сучасних досліджень листів апостола Павла», в якій дослідник аналізує сучасні найдискутованіші питання, що стосуються епістолярної спадщини цього апостола. *Ігор Кондратишин* аналізує богословські та філологічні принципи біблійної герменевтики святого Августина. У статті «На шляху типологічного тлумачення» *Василь Новаковець*, порівнюючи алегоричну і буквалістичну інтерпретацію Святого Письма, пропонує типологічне тлумачення як можливий *via media*, оскільки, на думку автора, шлях типології може стати спільним полем для взаємовідносин між євангельськими вірянами та історичним християнством і їхнього взаємозбагачення. *Михайл Самков*, розглядаючи у своїй статті основні зміни, що відбулися за останнє десятиліття в теорії біблійного перекладу, пропонує можливі шляхи взаємодії теорій біблійного перекладу і біблістики у царині вивчення древніх перекладів. *Роман Островський* у праці «Аналіз герменевтичних моделей цілісності Старого і Нового завітів» наголошує на важливості Старого Завіту і його єдності з Новим. Знання Старого Завіту допомагає у читанні та розумінні Нового. Символіка, метафори та події, присутні в старозавітних текстах, допомагають читачу зрозуміти контекст і текстові особливості новозавітних писань. Завершує цей розділ стаття *Романа Біляшевича* «Літературознавчі концепції М. Бахтіна в сучасних біблійних дослідженнях: кон'юнктура та межі доцільності». Автор відзначає, що якщо в 1970-1980-х роках М. Бахтін багато хто вважав парадоксальним ортодоксальним мислителем, то оприлюднені архівні матеріали та дослідження останнього десятиліття змінили такий його образ, оскільки виявилось, що мислитель перебував під впливом доволі різних (іноді навіть антагоністичних) світоглядних систем. І, як наслідок, виникає питання коректності застосування бахтінських теорій для вивчення Біблії.

Завершується збірник поданою в Додатку статтею *Норберта Льофінка* «Розуміння Священного Писання». Нею автор вводить читача у дискусію про спосіб написання Біблії, розрізнення Божого і людського слова.

Автори й упорядники збірника сподіваються, що це видання приверне увагу ширшого кола біблістів та всіх зацікавлених у дослідженні Святого Письма, спонукатиме до подальших дискусій, а також стане джерельною базою для студентів богословських навчальних закладів.

Насамкінець хочемо висловити вдячність команді Філософсько-богословського факультету за синергійну співпрацю при підготованні та скликанні біблійної конференції.

диякон Роман Завійський
декан Філософсько-богословського факультету УКУ

о. д-р Юрій Щурко
завідувач кафедри біблійних наук
Філософсько-богословського факультету УКУ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ¹

Видання

AB	Anchor Bible
<i>Abel</i>	F. M. Abel, <i>Géographie de Palestine</i>
ABD	Anchor Bible Dictionary
AO	Aula Orientalis
ASR	Annali di Scienze Religiose
AUSS	<i>Andrews University Seminary Studies</i>
AYBC	The Anchor Yale Bible Commentaries
BAGD	<i>Bauer-Danker Greek Lexicon of the New Testament</i>
BAL	R. Borger, <i>Babylonische-assyrische Lesestücke</i> (1979)
BASOR	<i>Bulletin of the American Schools of Oriental Research</i>
BETL	Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium
BIWA	Beiträge zum Inschriftenwerk Assurbanipals
BZAW	Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft
CBQ	<i>Catholic Biblical Quarterly</i>
Dalman <i>Jerus.</i>	G. Dalman, <i>Jerusalem und sein Gelände</i>
DHNT	F. Delitzsch (ed.), <i>Hebrew New Testament</i> (1901)
DJD	Discoveries in the Judaean Desert (of Jordan), vols. I- (Oxford 1955-)
DSD	<i>Dead Sea Discoveries</i>
<i>ErIsr</i>	<i>Eretz Israel</i>
ESV	<i>The Holy Bible: English Standard Version</i>
FAT	Forschungen zum Alten Testament
HNC	<i>Hebrew New Covenant</i> , Bible Society in Israel (2005)
<i>Hsch</i>	Hesychius Lexicogr., <i>Lexicon</i>
HSHJ	<i>Handbook for the Study of the Historical Jesus</i>
HTR	Harvard Theological Review

---

¹ Верхнім індексом після сигли рукопису зазначено його фрагмент.

HUCA	<i>Hebrew Union College Annual</i>
JBL	<i>Journal of Biblical Literature</i>
JETS	<i>Journal of the Evangelical Theological Society</i>
JJS	<i>Journal of Jewish Studies</i>
JNSL	<i>Journal of Northwest Semitic Languages</i>
JQS	<i>Journal of Qur'anic Studies</i>
JSJ	<i>Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic and Roman Period</i>
JSNT	<i>Journal for the Study of the New Testament</i>
JSOT	<i>Journal for the Study of the Old Testament</i>
JSOTSup	Journal for the Study of the Old Testament Supplement
KJV	<i>The Holy Bible: King James Version</i>
LSJ	<i>Liddel-Scott-Jones Greek-English Lexicon</i>
²⁸ NA	Nestle-Aland, <i>Novum Testamentum Graece</i> , 28 th rev. ed.
NETS	<i>A New English Translation of the Septuagint and the Other Greek Translations Traditionally Included Under that Title</i>
NTSup	Novum Testamentum, Supplements
OIP	Oriental Institute Publications
PG	J.-P. Migne (ed.), <i>Patrologia Graeca</i> , Paris 1857-1887
Phoenix	<i>Phoenix: Bulletin van het Vooraziatisch-Egyptisch Genootschap Ex Oriente Lux</i> , Leiden
PL	J.-P. Migne (ed.), <i>Patrologia Latina</i> , Paris 1844-1864
RB	<i>Revue Biblique</i>
Reicke-R. Hw.	B. Reicke, L. Rost, <i>Biblich-Historisches Handwörterbuch</i>
RevQ	<i>Revue de Qumran</i>
RINAP	The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period
RSV	<i>Revised Standard Version</i>
SBLDS	SBL Dissertation Series
S-GHNT	<i>Hebrew New Testament</i> , Salkinson-Ginsburg edition of 1886, rev. 1999
SIG	W. Dittenberger (ed.), <i>Sylloge Inscriptionum Graecarum</i> (3 rd 1915-24 / 2 nd 1898-1901)
Simons Geog.	J. Simons, <i>Geographical and Topographical texts of the Old Testament</i>
TDNT	Theological Dictionary of the New Testament
VT	<i>Vetus Testamentum</i>
VTSup	Vetus Testamentum, Supplements
WBC	Word Biblical Commentary
Weymouth NT	R. F. Weymouth (ed.), <i>The New Testament in Modern Speech</i>
WUNT	Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament
ZAW	<i>Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft</i>

Деякі юдейські книги і трактати

<i>Бер.</i>	<i>Берахот</i>
<i>Гіт.</i>	<i>Гіттін</i>
<i>Кет.</i>	<i>Кетубот</i>
<i>МБ</i>	<i>Мишна Брура</i> (р. Ісраель Мейр Каган Радун)
<i>Миш.</i>	<i>Мишна</i>
<i>Пес.</i>	<i>Песахім</i>
<i>Санх.</i>	<i>Санхедрин</i>
<i>Сіфре Втор.</i>	<i>Сіфре на Второзаконня</i>
<i>Тос.</i>	<i>Тосефта</i>
<i>Шаб.</i>	<i>Шабат</i>
<i>Яд.</i>	<i>Ядаїм</i>
<i>Т^В</i>	<i>Вавилонський Талмуд</i>
<i>Т^І</i>	<i>Єрушалмі, Палестинський Талмуд</i>
<i>Тg^І</i>	<i>Таргум Йонатана</i>
<i>Тg^О</i>	<i>Таргум Онкелоса</i>
<i>Тg^{Ps-I}</i>	<i>Таргум Псевдо-Йонатана</i>

Рукописи з-над Мертвого моря

*Кумран**Печера 1*

1QapGen	1Q Genesis Apocryphon (1Q 20)
1QpHab	1Q Habakkuk Pesher (Коментар на Книгу Авакума)
1QS	1Q Rule of the Community (<i>Статут спільноти</i>) (1Q 28)

Печера 4

4QCant	4Q Canticles (4Q 106-107)
4QDeut	4Q Deuteronomy (4Q 28-44)
4QExod-Lev	4Q Exodus-Leviticus (4Q 17)
4QGen-Exod	4Q Genesis-Exodus (4Q 1)
4QJer	4Q Jeremiah (4Q 70-72)
4QLev-Num	4Q Leviticus-Numbers (4Q 23)
4QpaleoGen-Exod	4Q Genesis-Exodus, paleohebrew (4Q 11)
4QRP	4Q Reworked Pentateuch (Парафраз П'ятикнижжя) (4QRP, 4QPentPara, 4Q 158, 4Q 364-367)
4QSam	4Q Samuel (4Q 51-53)
4QXII	4Q Minor Prophets (4Q 76-82)
4QpapLXXLev	4Q pap LXX Leviticus (Левіт LXX, папірус) (4Q 120, Rahlfs 802)

4QEn	4Q Enoch (<i>Еноха</i>) (1Q 201-212)
4QFlor	4Q Florilegium (Есхатологічний коментар) (4Q 174)
CD (4QD)	4Q Damascus Document (<i>Дамаський документ</i>) (4Q 266-272)

Печера 5

5QRule	5Q Rule (<i>Статут спільноти</i>) (5Q 13)
--------	---

Печера 11

11QPs ^a	11Q Psalms (11Q 5-9)
11QPsAra	11Q Apocryphal Psalms (11Q 11)
11QTgJob	11Q Targum Job (<i>Таргум Йова</i>) (11Q 10)
11QT	11Q Temple Scroll (<i>Храмовий сувій</i>) (11Q 19-21)

Ваді-Мураббаат

Mur1	Бт, Вх, Чс
------	------------

Нахал-Хевр, печера 8

8HevXII	Minor Prophets (гр. текст «Малих Пророків») (8Hev1, Rahlfs 943)
---------	---

Єгипетські папіруси*Оксиринхські*

P.Oxy.LXV.4443	Пап. № LXV 4443 (Ес 6-7)
P.Oxy.L.3522	Пап. № L 3522 (Йов 42:11-12) (Rahlfs 857)
P.Oxy.VII.1007	Пап. № VII 1007 (Бт 2-3) (Rahlfs 907)

Інші

P.Fouad №266	Папірус Фуада №266 (фрагмент Вт) (Rahlfs 847, 848, 942)
--------------	---